

## **TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVO- VALIOKUNNAN LAUSUNTO 16/2004 vp**

**Hallituksen esitys laiksi eräiden pitkäaikaisesti  
työttöminä olleiden henkilöiden eläketuesta**

*Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle*

### **JOHDANTO**

#### ***Vireilletulo***

Eduskunta on 5 päivänä lokakuuta 2004 lähettäänsä hallituksen esityksen laiksi eräiden pitkäaikaisesti työttöminä olleiden henkilöiden eläketuesta (HE 183/2004 vp) valmistelevalle sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

#### ***Asiantuntijat***

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- apulaisosastopäällikkö Tuulikki Haikarainen, hallitusneuvos Pasi Koskinen ja ylitarastaja Carita Wuorenjuuri, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Pasi Järvinen, työministeriö
- johtaja Helena Pesola ja vakuutusasiain johtaja Liisa Ritakallio, Kansaneläkelaitos
- ylijohtaja Matti Heikkilä, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- lakimies Minna Levander, Eläketurvakeskus
- apulaistoimistonhoitaja Mika Salo, Espoon työvoimatoimisto
- kansanedustaja Ilkka Taipale.

### **HALLITUKSEN ESITYS**

Esityksessä ehdotetaan, että ne vuonna 1941—1947 syntyneet pitkäaikaistyöttömät henkilöt, jotka ovat olleet lähes yhtäjaksoisesti työttöminä 1 päivästä tammikuuta 1992 lukien, saisivat työmarkkinatuen sijasta oikeuden eläketeen. Eläketukea, joka määrätään vastaa kansaneläkettä ja henkilön ansaitsemaa työeläkettä, maksettaisiin siihen saakka kunnes henkilö täyttää 62 vuotta.

Eläketuen saajalla on myös oikeus kansaneläkelain mukaiseen lapsikorotukseen ja eläkkeensaajien asumistukilaissa säädettyyn asumistukeen.

Eläketuen jälkeen henkilöllä on oikeus työeläkelakien ja kansaneläkelain mukaiseen vanhuuseläkkeeseen 62. ikävuodesta lukien. Vanhuuseläkkeeseen ei tehdä varhennusvähennystä. Esitykseen sisältyy ehdotus tuloverolain muuttamisesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2005 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

## VALIOKUNNAN KANNANOTOT

**Perustelut**

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin.

Valiokunta pitää esitystä hyvin tärkeänä ja tervetulleena. Esityksen mukaan eläketukeen ovat oikeutettuja vuosina 1941—1947 syntyneet pitkäaikaistyöttömät, jotka ovat olleet lähes yhtäjaksoisesti työttöminä vuoden 1992 alusta lukien. Eläketuki merkitsee näiden ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien osalta työmarkkinatukea pysyvämpää ja työhistoriasta riippuen myös jonkin verran parempaa toimeentuloturva. Heidän ei enää tarvitse olla työnhakijoina, mikä vapauttaa heidät turhauttavista, määräjain tapahtuvista ilmoittautumisista työvoimatoimistoon. Samalla laki vapauttaa työvoimatoimistojen resursseja niiden työttömien palvelemiseen, joiden työllistymismahdollisuudet ovat paremmat.

**Kohderyhmän raja**

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan kesäkuussa 2003 oli 55 vuotta täyttäneitä pitkäaikaistyöttömiä 31 200, joista noin 14 000 oli saanut työmarkkinatukea yli vuoden. Vähintään 10 vuotta työttömänä ja viimeisen vuoden yhdenjaksoisesti työmarkkinatuella olleita henkilöitä oli 12 582, joista noin 3 900 oli syntynyt vuosina 1941—1947. Eniten heitä oli 1940-luvun lopulla syntyneissä ikäryhmissä.

Elokuussa 2004 oli noin 280 500 työtöntä, joista yli vuoden työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä oli 74 100. Luvuissa eivät ole mukana työvoimahallinnon toimenpiteiden piirissä olleet henkilöt, joita oli noin 81 000. Syyskuussa 2004 oli pitkäaikaistyöttömien osuus toimenpiteeseen osallistuvista noin 29 prosenttia.

Työvoimahallinnon tulostavoitteet koskevat nykyisin ns. laajaa pitkäaikaistyöttömyyttä, johon kuuluvat yli vuoden työttömänä olleiden lisäksi myös toistuvaistyöttömät, toimenpiteiltä

työttömäksi jäävät ja toistuvasti toimenpiteillä olevat. Vuoden 2005 tulostavoitteiden mukaan rakennetyöttömyyttä pyritään alentamaan niin, että laajan pitkäaikaistyöttömyyden taso saadaan koko valtakunnassa enintään 160 000 henkilöön.

Viime keväänä työvoimatoimistojen johtajille tehdyn kyselyn mukaan johtajat pitivät noin 26 prosenttia pitkäaikaistyöttömistä käytännössä työkyvyttöminä. Valtion talousarviossa on tänä vuonna varat 5 000 ja ensi vuonna 6 000 pitkäaikaistyöttömän työkyvyn tutkimiseen heidän eläke-edellytystensä selvittämiseksi. Näitä ns. ELMA-selvityksiä on tehty vuodesta 2001 lähtien, ja niiden tuloksena muutama tuhat pitkäaikaistyötöntä on saanut työkyvyttömyyseläkkeen. Prosessi on kuitenkin hidas ja työläs, eikä se auta kaikkia tosiasiallisesti työhön kykenevättömiä, koska heiltä ei pystytä osoittamaan sellaista vikaa tai vammaa, joka aiheuttaisi työeläkelainsäädännön soveltamiskäytännön mukaisen työkyvyttömyyden.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiirehti vuoden 2004 valtion talousarvioehdotuksesta antamassaan lausunnossa (TyVL 4/2003 vp) vajaakuntoisten, ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien eläkkeelle pääsyä koskevan erillislain valmistelua. Lausunnossaan valiokunta totesi, että huomattava osa kaikkein vaikeimmassa asemassa olevista pitkäaikaistyöttömistä kuuluu itsekin suuriin ikäluokkiin eikä näin ollen voi olla työvoimareserviä suurten ikäluokkien siirtäessä eläkkeelle. Eläkeselvitysten tekeminen sekä eläkkeiden hakeminen ja hylkäyspäätöksistä valittaminen vaativat runsaasti henkilövoimavaroja ja määrärahoja muun muassa lääkärinlausuntojen hankkimiseen ostopalveluina. Jos tosiasiallisesti työkyvyttömät päästettäisiin erillislilla eläkkeelle, nämä määrärahat ja henkilövoimavarat voitaisiin käyttää tarkoituksenmukaisemmin työkykyisten työttömien työmarkkinavalmiuksien parantamiseen. Valiokunta katsoi, että eläkkeelle pääsyn kriteereihin voisivat kuulua vajaakuntoisuuden lisäksi 55 vuoden ikä ja pitkittynyt työttömyys, jolloin kerta-

luonteinen eläkkeelle päästäminen kohdentuisi lähinnä viime vuosikymmenen laman syrjäyttämiin ihmisiin.

Valiokunta toistaa edellä mainitussa lausunnossaan esittämänsä ja katsoo, ettei käsiteltävänä oleva lakiehdotus kata kaikkia laman syrjäyttämiä ikääntyneitä pitkäaikaistyöttömiä, jotka valiokunnan käsityksen mukaan olisi ollut syytä saada eläketuen piiriin. Valiokunta pitää tärkeänä, että lakiehdotuksen vaikutuksia tarkoin seurataan ja tarvittaessa ryhdytään toimiin ratkaisun täydentämiseksi.

Valiokunta korostaa, että ne pitkään työttömänä olleet ikääntyneet henkilöt, jotka jäävät tämän eläketukiratkaisun ulkopuolelle, tulee ottaa työvoiman palvelukeskusten ja työvoimatoimistojen erityisen huomion kohteeksi ja huolehtia heidän pääsystään ELMA-tutkimuksiin. Eri viranomaisten moniammatillisella yhteistyöllä tulee etsiä yksilölliset työllistymisratkaisut niille, jotka eivät eläkeselvitysten perusteella pääse työkyvyttömyyseläkkeen piiriin.

### Väliinpuotoamistilanteet

Valiokunta pitää tärkeänä, että eläketukilakia sovellettaessa pyritään välttämään väliinpuotoamistilanteiden syntymistä. Valiokunta kiinnittää erityistä huomiota lakiehdotuksen 1 §:n säännökseen, jonka mukaan eläketuen saanti edellyttää, että henkilö saa työmarkkinatukea ja on pitkäaikaistyötön 31 päivänä joulukuuta 2004.

Samantyyppinen rajausta oli vuonna 2002 säädettyssä laissa, jossa työttömyyseläkkeen saaminen oli kytketty siihen, että henkilö sai työttömyyspäivärahaa tai koulutustukea 1 päivänä tammikuuta 2000. Henkilöt, jotka eivät juuri kyseisenä päivänä saaneet työttömyyspäivärahaa tai koulutustukea, mutta muutoin olisivat täyttäneet lain edellytykset, ovat kokeneet jääneensä kohtuuttomalla tavalla väliinpuotoajiksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että tällaiset väliinpuotoamistilanteet korjataan ja uutta lainsäädäntöä luotaessa pyritään varmistamaan, että vastaavia tilanteita ei synny.

### Eläketukeen oikeutettujen tavoittaminen ja hakumenettelyssä auttaminen

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kansaneläkelaitoksen on tarkoitus tammikuussa 2005 selvittää ne vuosina 1941–1947 syntyneet henkilöt, jotka ovat saaneet työmarkkinatukea vaaditut 2 000 tai 2 500 päivää. Selvityksen perusteella kansaneläkelaitos lähettää mahdollisille eläketukeen oikeutetuille kirjeen, jossa heille kerrotaan eläketuesta ja johon liitetään lomake eläketuen hakemista varten.

Valiokunta korostaa eläketukilain asiakaslähettöisen toimeenpanon tärkeyttä. Valiokunta pitää tärkeänä, että viranomaisten välisenä yhteistyönä huolehditaan eläketuen saamiseksi tarvittavien selvitysten hankkimisesta ja eläketukeen oikeutettujen informoimisesta niin, että kaikki eläketukeen oikeutetut pääsevät tuen piiriin mahdollisimman pian lain tultua voimaan.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kirjeellä voi olla vaikea tavoittaa kaikkia eläketukeen oikeutettuja osoitetiedoissa olevien puutteiden tai asunnottomuuden takia. Valiokunta pitää välttämättömänä, että eri viranomaiset yhteistyössä huolehtivat siitä, että kaikki eläketukeen oikeutetut tavoitetaan ja he saavat tarvitseensa henkilökohtaista apua eläketuen hakemisessa.

### Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

*että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.*

Helsingissä 27 päivänä lokakuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                       |                                  |
|------|-----------------------|----------------------------------|
| pj.  | Jukka Gustafsson /sd  | Riikka Moilanen-Savolainen /kesk |
| vpj. | Anne Holmlund /kok    | Markus Mustajärvi /vas           |
| jäs. | Tarja Cronberg /vihr  | Terhi Peltokorpi /kesk           |
|      | Sari Essayah /kd      | Leena Rauhala /kd                |
|      | Susanna Haapoja /kesk | Paula Risikko /kok               |
|      | Anneli Kiljunen /sd   | Tero Rönni /sd                   |
|      | Esa Lahtela /sd       | Jaana Ylä-Mononen /kesk.         |
|      | Pehr Löf /r           |                                  |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.

## ERIÄVÄ MIELIPIDE

### **Perustelut**

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnossa hallituksen esityksestä eräiden pitkäaikaisesti työttöminä olleiden henkilöiden eläketuesta nostetaan esille monia tärkeitä seikkoja. Laman seurauksena työmarkkinoilta lyötiin ulos kymmeniä tuhansia työntekijöitä, joiden työllistyminen ilman erityistoimia on mahdotonta. Nämä henkilöt eivät enää kuulu työhallinnon asiakkaiksi, koska ikääntyneet pitkäaikaistyöttömät eivät useinkaan tosiasiallisesti ole työmarkkinoiden käytettävissä. Monimutkaiset eläkeselvitykset ja eläkkeen hakeminen aiheuttavat nykyisellään turhaa byrokratiaa ja turhauttavat asiakkaita. Valiokunta on kiinnittänyt jo aiemmin, esimerkiksi valtion talousarvioesityksestä antamissaan lausunnoissa, huomiota vajaakuntoisten ja ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien asemaan. Jos työhallinnon tukitoimin näitä henkilöitä ei kyetä saattamaan eläkkeelle, on ainoa oikea vaihtoehto tarjota työmarkkinatukea pysyvämpi toimeentulo.

ELMA-selvitykset tarjoavat vain osalle pitkäaikaistyöttömistä myönteisen eläkeratkaisun. Vaikka selvitysten määrä kasvaakin hieman ensi vuonna, jää työkyvyttömyyseläkkeen ja eläke-

tuen ulkopuolelle huomattava työelämästä syrjäytyneiden ja syrjäytyvien työttömien ryhmä. Toukokuussa 2004 julkaistu työvoimatoimiston johtajien haastattelututkimus paljastaa, että työhallinnon ammattilaisten arvion mukaan vähintään 30 000 ihmistä tulisi siirtää työttömyysturvalta pysyvemmän toimeentulon piiriin. Lukuisat asiantuntijat esittivät kuulemisen aikana samansuuntaisia arvioita. Luontevin ratkaisu olisi käydä läpi koko kohderyhmä yhdellä kertaa. Vaikka valiokunta painottaakin lausunnossaan, että lakiehdotuksen vaikutuksia seurataan tarkoin ja tarvittaessa nyt tehtävää ratkaisua voidaan täydentää, on asian avaaminen myöhemmin epätodennäköistä.

### **Ehdotus**

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

*että lakiehdotuksen kohderyhmää laajennetaan niin, että lain piiriin tulevat kaikki ne, jotka eivät enää ole tosiasiallisesti työmarkkinoiden käytettävissä lakiehdotuksen perusteluissa mainituista syistä.*

Helsingissä 27 päivänä lokakuuta 2004

Markus Mustajärvi /vas  
Sari Essayah /kd  
Leena Rauhala /kd